

4. HAFTA: EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Uygulamaları

Osmanlı eğitim sistemi farklı din mensuplarına ait çeşitli kurumlardan müteşekkildi ve Tanzimat'a kadar Osmanlı Devleti'nin merkezi bir eğitim politikası bulunmuyordu. Osmanlılarda gayrimüslim cemaatler eğitim ve öğretimin amaç ve kapsamını kendileri belirlemiş, buna karşılık Müslüman halkın eğitimi devletin denetimi altında yürütülmüştür.

Osmanlı eğitim sisteminin omurgasını teşkil eden medreseler devletin kuruluşunda ve gelişmesinde önemli bir rol oynamış, devletin ilim adamı ve bürokrat ihtiyacı bu kurumlardan karşılanmıştı. Ancak 16. yüzyılın sonlarından itibaren medrese sisteminde bozulma emareleri ortaya çıkmaya başlamış, müderris seçiminde liyakate, bilgi ve beceriye verilen önem ortadan kalkmıştı. Osmanlı dünya görüşü ve zihniyetinin oluşmasında, dinî ilimler başta olmak üzere tarih, coğrafya ve edebiyat alanlarındaki eserlerin telifinde ve tercüme faaliyetlerinde, çeşitli dönemlerde girilen ıslahat hareketlerinde ulemanın ve medrese eğitiminin önemli bir rolü olduğunu belirtmek mümkündür. Fakat başlangıçta dinamizm kaynağı olan medrese zamanla hantal duruma gelerek esnekliğini kaybetmiş, kendini yenileyecek zihniyet dönüşümünü sağlayamamıştır.

Avrupa'nın teknik bakımdan üstünlüğü, Osmanlı ordularının Avrupalı güçler karşısında aldığı mağlubiyetler neticesinde Osmanlı idarecileri tarafından iyiden iyiye anlaşıldı. Devletin öncelikli hedefi kayıpları telafi etmek olduğundan modernleşmeye yönelik ilk adımlar askeri alanda atıldı. Bu kapsamda askeri eğitim de elden geçirildi. 18. yüzyılda ordunun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak atılan adımlar, 19. Yüzyıla gelindiğinde sivil alanlara da yayıldı. Tanzimat'tan sonra ivme kazanan Batılılaşmaya paralel olarak devlet tarafından klasik İslâmî eğitim sisteminin yanı sıra Batı modelinde yarı-seküler yeni bir eğitim sistemi tesis edildi. Böylece devletin yönetim ve denetimi altında birbirinden farklı dünya görüşüne sahip insanlar yetiştiren iki sistem ortaya çıktı. Batılı devletler ve dinî gruplar tarafından açılan misyoner okulları ise Osmanlı eğitimindeki çoklu yapıya yeni bir boyut kazandırdı.

Farklı din ve kültürlere dayalı programlarla çeşitli dillerde yürütülen eğitim, zihniyet ve gelecek ideali bakımından birbirinden oldukça farklı noktalarda duran, farklı amaç ve hedeflere yönelen nesillerin yetişmesine yol açtı. Bu durumun yarattığı vahim sonuçların farkında olan Mustafa Kemal Paşa, daha Kurtuluş Savaşı sürerken bu çok başlı eğitim sistemini kaldırmayı tasarladı. Henüz savaş devam ederken Ankara'da 16 Temmuz 1921 tarihinde Maarif Kongresini topladı ve açılışta yaptığı konuşmada toplumun eğitim ve kültür alanlarındaki bölünmüşlüğü'nün ortadan kaldırılması gerektiğini vurguladı. Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanması ve cumhuriyetinin

ilanının ardından da ilk ele alınan konulardan biri eğitim oldu. Hem eğitimdeki bölünmüşlüğü ortadan kaldırmak hem de inkılapların gelişmesi ve yerleşmesi için gerekli olan yetişmiş insan gücünü oluşturmak amacıyla çalışmalara başlandı. 2 Mart 1924'te üç yasa tasarısı TBMM'ye sunuldu. Bunlar:

1. Halifeliğin kaldırılması ve Osmanlı hanedanının yurt dışına çıkarılmasına ilişkin Urfa Mebusu Şeyh Saffet Efendi ve 53 arkadaşının yasa önerisi,
2. Şer'iyeye ve Evkaf nezaretlerinin kaldırılmasına ilişkin Siirt Mebusu Hulki Efendi ve 57 arkadaşının yasa önerisi,
3. Tevhid-i Tedrisat hakkında Saruhan Mebusu Vasıf Bey ve 57 arkadaşının yasa önerisinden oluşuyordu.

Tevhid-i Tedrisat teklifinin dilekçesinde şu ifade yer alıyordu: *“Bir devletin genel eğitim siyasetinde, milletin düşünce ve duygu bakımından birliğini sağlamak gereklidir ve bu da öğretim birliğiyle olur. Tanzimat'ın ilan edildiği sıralarda öğretim birliğine geçilmek istenmişse de başarılı olunamamış, bilakis bir ikilik ortaya çıkmıştır. Bu ikilik eğitim ve öğretim birliği bakımından birçok kötü ve sakıncalı sonuçlar doğurmuş, iki türlü eğitimle memlekette iki tip insan yetişmeye başlamıştır. Önerimiz kabul edildiğinde Türkiye Cumhuriyeti dahilindeki bütün eğitim kurumlarının biricik mercii Maarif Vekâleti olacaktır. Böylece bütün eğitim yuvalarında Cumhuriyetin irfan siyaseti, ortak bir eğitim yolu izlenecektir.”*

Yapılan görüşmeler neticesinde 3 Mart 1924 tarihinde üç teklif de kabul edildi. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun birinci maddesi ile Türkiye'deki bütün bilim ve eğitim-öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığına bağlandı. Medreseler, mektepler, yabancı okullar vakıflar tarafından kurulup kendi amaçları doğrultusunda eğitim verebiliyorlardı. Bu da laik eğitim için büyük bir tehdit oluşturuyordu. Bu durum, eğitim-öğretim birliğini sağlayan madde olarak karşımıza çıkan ikinci madde ile çözüme kavuşturuldu. Bu maddeye göre Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti veya özel vakıflar tarafından yönetilen okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlandı. Kanunun hayata geçirilmesi aşamasında, azınlık ve yabancı okulları üzerinde önemle duruldu ve bu okulların dini propaganda yapması engellenmeye çalışıldı. Bu okullarda Türkçe, Türk tarihi ve coğrafyası, yurt bilgisi gibi derslerin Türkçe olarak Türk öğretmenler tarafından okutulması zorunluluğu getirildi. Yabancı müdürlerin yanında MEB tarafından atanan Türk müdür yardımcısı bulunması, yabancı okullardaki dini sembollerin kaldırılması kararlaştırıldı. Ayrıca 1931 yılında çıkarılan bir kanunla Türk çocuklarının yabancı ilkokullara gitmeleri yasaklandı. Azınlık ve yabancı okullarının tüm ders kitapları, programları, yönetici ve öğretmenleri devletin denetimi altına alındı.

Eğitim Alanındaki Diğer Gelişmeler

Tevhid-i Tedrisat uygulamaları çerçevesinde eğitimle ilgili birçok konu elden geçirildi. Ders kitapları dönemin politikasına uygun olarak yeniden düzenlendi. Ders kitaplarında cumhuriyet ideolojisini yerleştirecek milli Őuur uyandırıcı konulara ağırlık verildi. Mesleki ve teknik eğitim konusu ele alındı ve bu konuda yabancı uzmanların bilgi ve deneyimlerinden istifade edildi. Ünlü Amerikalı filozof ve eğitim kuramcısı John Dewey 1924'te Ankara'ya davet edildi ve bir maarif raporu hazırlaması istendi. Dewey, raporunda özetle Őunları vurgulamıştır: *Eğitim programları derslerin fazla ayrıntılarına girmemeli; sadece esasları göstermeli, ayrıntıları çevre Őartları belirlemelidir. Her sanat okulu öğrencisi diploma almadan önce becerilerini artırmak amacıyla işyerinde çalışmaya mecbur tutulmalıdır. Açılacak sanat, ticaret ve tarım okulları Őehir ve bölgelerin ekonomik durumları göz önüne alınarak açılmalıdır. Bütün okullar bir sistem dâhilinde kurulmalıdır. Öyle ki, bir okulu bitiren daha yüksek bir okula ister gitsin ister gitmesin belirli bir amaca göre yetiştirilmelidir. Türkiye eğitim sistemi, birliğe muhtaçtır. Ama birlik diye yeknesaklığa gidilmemelidir. Batı ülkelerine yalnız öğrenciler değil, öğretmen grupları da gönderilmelidir. Eğitim için çeşitli ülkelerden kısa süreli uzmanlar getirilmelidir. Yüksek okullar ve üniversite için de öğretmen ve öğretim üyeleri getirilmelidir. Türkiye'nin en önemli ve acil eğitim meselesi, öğretmenlerdir. Öğretmenler yalnız ders konularında değil, genel olarak eğitimin ana konusu olan çocuk ve insan üzerinde etraflı bilgiye sahip olmalı ve maaşlarında iyileştirme sağlanmalıdır.*

Dewey'in raporundaki öneriler, 1926 yılında uygulamaya konulmaya başlamıştır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Necati Bey (Uğural), bakanlık merkez teşkilatını Dewey'in belirttiği gibi, bir bürokrasi makinesi olmaktan çıkarıp fikir ve ilham kaynağı haline getirmek için Talim ve Terbiye Dairesi'ni kurmuştur. Raporda belirtildiği gibi, ülkenin eğitim idaresinin ele alınması gerektiği görüşüne uygun olarak Maarif Eminlikleri teşkilatı kurulmuştur. Yine Dewey'in önerileri doğrultusunda 1925 yılında Galatasaray, Erenköy, Ankara, İzmir, Adana ve Bursa liseleri için Fransa'dan öğretmenler getirilmiştir.

Bu dönemde, Avrupa'dan da birçok uzman kişi Türkiye'ye davet edilmiştir. Bunlardan biri de Alman Sanayi Bakanlığı danışmanı Dr. Alfred Kühne'dir. 1925'te gelerek okullarda incelemelerde bulunan Kühne, meslek eğitimi odaklı bir rapor kaleme almış ve bu raporda Almanya örneğinden hareket edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kühne, Türkiye'de sanat öğretmen okullarının kurulmasına öncülük eden kişidir. Türkiye'ye bu yıllarda getirilen diğer bazı bilim insanları Őunlardır: Leipzig Üniversitesi Pedagoji profesörü G. Stiehler, Ukrayna Güzel Sanatlar Akademisi Őefi Ernest Egli, Fransız Ruatelet çifti, Profesör Oldenburg, Dr. Omer

Buyse, İsviçreli eğitimci Adolphe Ferrière... Bu dönemde gelen bilim insanlarının çoğu, iş teknik eğitimi, el sanatları ve dil alanlarında uzmanlardır.

1932 yılında Türkiye'ye getirilen Cenevre Üniversitesi'nden Albert Malche ise farklı bir görev üstlendi. Malche'den Darülfünun reformu için bir rapor hazırlaması talep edildi. Malche fakülteleri, klinikleri, seminerleri ve kütüphaneleri görmüş; politikacılarla, profesörlerle, memurlarla ve öğrencilerle görüşerek raporu için bilgi toplamaya çalışmıştır. Nihayetinde çalışmalarını tamamlamış ve raporunu yetkililere sunmuştur. Raporda Darülfünun'un yetersizliğini ortaya koyan Malche, yabancı dil derslerine ve araştırmaya önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Malche, yeni kurulacak üniversite teşkilatında Tıp, Hukuk, Edebiyat ve Fen Fakültelerine yer vermiş, İlahiyat Fakültelerinin Edebiyat Fakültesi ile birleştirilmesini tavsiye etmiştir. Malche'nin tavsiyelerine uyulmuş, ayrıca Darülfünun kapatılarak yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur (1933).

Yeni Türk Harflerinin Kabulü

Türklerin en uzun süre kullandığı alfabe olan Arap alfabesi, Türklerin İslamiyet'i kabulünün bir sonucu olarak benimsenmiştir. Ancak Türkler bu alfabaya bazı eklemeler yaparak kendi dillerine daha uyumlu bir alfabe ortaya çıkarmaya çalışmışlardı. Arap alfabesinin en önemli özelliği sesli harf sayısının azlığıdır. Ayrıca bu alfabede harflerin kelime başlarında, kelime ortasında ve kelime sonunda farklı yazılması, söylenişi birbirine yakın sözcüklerin farklı harflerle yazılması ve anlam bakımından da farklılık arz etmesi öğrenimi zorlaştırıyordu. Alfabe temeline dayanan gelişmiş yazılarda alfabe oluşturulan işaretler veya harfler, dildeki seslerin yazıya yansımış karşılıklarıdır. Bu nedenle bir alfabenin mükemmelliği, o alfabedeki işaretlerin dildeki sesleri ve dilin ses yapısını karışıklığa meydan vermeyecek biçimde karşılmasına bağlıdır. Oysa, Türkçeye uygulanan Arap harfleri, böyle bir imkân sağlamaktan uzaktı. Arap yazısının Türk dili açısından getirdiği bu yetersizlik, Tanzimat döneminden başlayarak sık sık Osmanlı imlâsını gündeme getirmiş ve çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Bu tartışmalar sonunda, zamanla iki farklı görüş öne çıkmıştır. Bunlardan biri Arap alfabesi temelindeki Osmanlı imlâsının ıslahı görüşüydü. Ancak, bu görüşle ilgili denemeler olumlu bir sonuç vermemiştir. İkinci görüş ise alfabe değişikliği idi.

Cumhuriyet döneminde, Lâtin alfabesinin kabulü konusundaki ilk teşebbüsler 1923 yılında başlamıştır. Bu tarihte İzmir'de düzenlenen İktisat Kongresi'nde Ali Nazmi ile bir arkadaşı Lâtin harflerinin kabulü konusunda bir öneri vermişlerdi. Ancak, bu öneri tepki ile karşılanmış, hatta en büyük tepki de "Lâtin Harflerini Kabul Edemeyiz" başlıklı yazısı ile Kongre Başkanı Kâzım Paşa (Karabekir)'dan gelmiştir. Hüseyin Cahit Yalçın da 1923'te

İzmir'de İstanbul gazetecileri ile yapılan bir toplantıda yine böyle bir öneri ileri sürdüğünde bu öneriyi Atatürk bile olumlu karşılamamıştır. Çünkü, memlekette o gün esen hava böyle bir yenilik için daha zamanın gelmemiş olduğunu gösteriyordu. Nitekim Atatürk, bu isteksizliğinin sebebini daha sonraki yıllarda Falih Rıfki Atay'a "Hüseyin Cahit bana vakitsiz bir iş yaptırmak istiyordu. Yazı inkılâbının daha zamanı gelmemiştir." diye açıklamıştır. Bu yüzden Atatürk, toplumu harf inkılabına hazırlamak gerektiğine inanıyordu. 1924-1928 yılları arasındaki süre, yazı ve dil inkılâbına öncülük eden bazı yeniliklerin yapılması ve yeni alfabenin kabulüne ortam hazırlanması dönemidir. 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat kanununun, 26 Aralık 1925'te İslâm takvimi yerine uluslararası takvimin ve saat ölçülerinin kabulü ve daha sonra, 24 Mayıs 1928'de çıkarılan bir kanunla Arap harfli rakamlar yerine Lâtin esaslı uluslararası rakamların alınmış olması Latin alfabesine geçişin aşamaları olarak görülebilir.

Harf inkılabı için gerekli şartlar hazırlandıktan sonra, Atatürk'ün direktifi ve Bakanlar Kurulunun kararı ile kurulan Dil Encümeni 26 Haziran 1928 tarihinde resmen çalışmaya başladı. Falih Rıfki (Atay), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Ruşen Eşref (Ünaydın), Ahmet Cevat (Emre), Ragıp Hulusi (Özdem), Fazıl Ahmet (Aykaç), Mehmet Emin (Erişirgil) ve İhsan (Sungu)'dan oluşan Dil Encümeni, Lâtin alfabesi temelinde Türkçenin ses yapısına uygun millî bir Türk alfabesi hazırlama görevini yükledi.

Atatürk, 1928 yılının 8-9 Ağustos gecesinde Sarayburnu Parkı'nda yaptığı konuşmasında, "Bir milletin, bir heyet-i içtimaiyenin yüzde onu okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmez, bundan insan olanlar utanmak lâzımdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir; iftihar etmek için yaratılmış, tarihini iftiharla doldurmuş bir millettir. Fakat milletin yüzde sekseni okuma yazma bilmiyorsa bu hata bizde değildir. Türkün seviyesini anlamayarak kafasını birtakım zincirlerle saranlardadır. Artık mazinin (geçmişin) hatalarını kökünden temizlemek zamanındayız. Hataları tashih edeceğiz (düzelteceğiz)." Sözlerini sarf ederek harf inkılabının gerekliliğini bir kez daha ortaya koymuştur. Nihayet 1 Kasım 1928'de yeni Türk harfleri hakkında kanun yürürlüğe girmiştir.

1 Ocak 1929'dan itibaren tüm devlet yazışmaları yeni Türk alfabesiyle yapılmaya başladı. 11 Ekim 1928'de "millet mektepleri" adlı okullar açılarak Türk milletine yeni harfler öğretildi. Altı ay içinde Türk ulusu yeni alfabesini son derece çabuk bir şekilde öğrendi ve benimsedi. Basılan kitap sayısı hızla arttı. 1936 yılına kadar millet mekteplerinde okuma-yazma öğrenen 2.546.051 kişi diplomalarını aldı.

Türk Tarih Kurumu'nun Kurulması (15 Nisan 1931)

Atatürk, özellikle Avrupa devletlerinin ders kitaplarında yer alan Türkler hakkındaki olumsuz iddialara ve “barbar” deyimini kullanılarak bir istilacı kavim şeklinde gösterilmelerine karşılık, bunun böyle olmadığını, cihan tarihinde en eski çağlardan beri hakiki yerinin ne olduğunun ve medeniyete ne gibi hizmetlerinin bulunduğu araştırılması gerektiğine inanmaktaydı.

Türk Tarih Kurumu, daha önce kurulan Târîh-i Osmânî Encümeni ve Türk Tarih Encümeni'nin bir ölçüde yeni şekliydi. 12 Mart 1931 tarihinde Türk ocaklarını kapatma kararı alınınca 15 Nisan 1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti adıyla yeniden teşkilatlandı. Kurumun adı 3 Ekim 1935'te Türk Tarih Kurumu'na çevrildi. Kurum bu dönem içerisinde dört ciltlik lise tarih kitaplarını, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Anadolu Beylikleri*'ni, bazı kazı raporlarını, Pîrî Reis'in *Kitâb-ı Bahriyye*'sini ve haritasını yayımladı. 1937'den itibaren adını bizzat Atatürk'ün koyduğu Belleten dergisi neşir hayatına başladı. Atatürk hayatının son dönemlerine kadar kurumun çalışmalarıyla yakından ilgilendi, birçok defa çalışma planını kendisi tesbit etti, toplantılara bizzat katıldı. Düzenlediği vasiyetnâmesiyle İş Bankası'ndaki hisselerinin gelirini Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu'na bağışladı.

Atatürk'ün tarih çalışmalarından beklentisi şu sorulara cevap verilmesiydi:

- Türkiye'nin en eski ve yerli halkı kimdir?
- Türkiye'de ilk medeniyet nerede ve kimler tarafından kurulmuştur?
- Türklerin dünya ve uygarlık tarihindeki yeri nedir?
- Türklerin İslam tarihindeki yeri nedir?
- Türklerin Anadolu'da bir aşiretten bir devlet kurmaları efsanedir, bunun gerçek açıklaması nedir?

Bu soruların yanıtlanması için yapılan çalışmalar Türk Tarih Tezini doğurmuştur. Bu tezi tartışmak üzere ülkedeki tüm tarihçilerin katılımı ile 2-11 Temmuz 1932'de ilk tarih kongresi toplanmıştır. Yapılan çalışmalarda Türk Tarih Tezinin ana hatları olan Türklerin sarı ırktan değil beyaz ırktan olduğu, Türk tarihinin sadece Osmanlılarla sınırlı olmadığı, Türklerin uygarlık yıkan değil uygarlığı kuran ve taşıyan bir ulus olduğu, başta Anadolu ve Irak olmak üzere birçok bölgede uygarlık kuran ilk milletlerin Türkler olduğu, Anadolu'da yaşayan Türklerin Orta Asya'dan geldikleri ve eski kültür yaratıcılarıyla aynı özellikleri taşıdıkları görüşleri ortaya konulmuştur. Bu görüşlerin benimsenmesinde Batılıların Türkleri

küçümseyici, aşağılayıcı bakışları ve ülkenin işgal edilmesinin yarattığı tepkisel tavır etkili olmuştur.

Türk Dil Kurumu'nun Kurulması (12 Temmuz 1932)

Atatürk'e göre "Türk demek dil demektir. Milliyetin en belirgin özelliklerinden biri dildir. Türk milletindenim diyen insanlar her şeyden evvel mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk harsına (kültürüne), toplumuna mensubiyetini iddia ederse buna inanmak doğru olmaz" demiştir. Bu düşünceler Atatürk'ü 12 Temmuz 1932'de *Türk Dili Tetkik Cemiyeti* adlı kurumu oluşturmaya sevk etmiştir. Cemiyetin kurucuları, hepsi de milletvekili ve dönemin tanınmış edebiyatçıları olan Sâmih Rif'at, Ruşen Eşref, Celâl Sâhir ve Yakup Kadri'dir. Kurumun ilk başkanı Sâmih Rif'at'tır. Türk Dili Tetkik Cemiyetinin amacı, "Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak, onu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe erdirmek" olarak tespit edilmiştir.

Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kuruluşuyla birlikte Türkçede hızlı bir arılaştırma akımı da başlamıştır. Bizzat Atatürk'ün öncülük ettiği, Türk dilinin yabancı kökenli sözlerden temizlenmesi akımı 1935'e kadar sürmüş, bu tarihte halkın diline girip yerleşmiş kelimelerin dilden atılması işleminden vazgeçilmiştir.

26 Eylül-4 Ekim 1932 tarihleri arasında İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan Birinci Türk Dili Kurultayı'nda dil alanında yapılacak işler bir programa bağlamıştır. Türk toplumunda dil bilincini canlı tutmak için 26 Eylül tarihi, Dil Bayramı olarak kabul edilmiştir.

24-31 Ağustos 1936 tarihleri arasında düzenlenen Üçüncü Türk Dili Kurultayı ise Güneş-Dil Teorisini ele almayı amaçlamıştı. Bizzat Atatürk tarafından geliştirilen ve tüm dillerin atasının Türkçe olduğunu iddia eden bu teorinin amacı, yüzyıllarca hor görülen Türk milletine maddi ve manevi özgüven kazandırmaktı. Falih Rıfkı Atay'ın "*Atatürk kendi milletini aşağılık duygusundan kurtarmak için dilci ve tarihçilerin zaman zaman en mübalağalı iddialarını benimsemekten kaçınmamaktadır*" ifadesi güdülen gayeyi ortaya koymaktadır. Kısacası amaç milli bilinci uyandırmaktır. Nitekim dilbilimciler bu teorinin bilimsel bir yanı olmadığını belirtmektedir. Atatürk'ün vefatıyla birlikte bu teori gündemden düşmüştür. Ayrıca bu kurultayda cemiyetin adı Türk Dil Kurumu olarak değiştirilmiştir.

Güzel Sanatlar Alanındaki Bazı Gelişmeler

Mustafa Kemal Paşa 22 Ocak 1923'te Bursa'da yaptığı konuşmada, "Bir millet ki resim yapmaz, bir millet ki heykel yapmaz, bir millet ki fennin icabettiği şeyleri yapmaz, itiraf etmeli ki o milletin tarihi terakkide (ilerlemede) yeri yoktur" diyerek toplumların

ilerlemesinde sanatın yerini belirtmiştir. Bu düşünceyle cumhuriyetten sonra güzel sanatların gelişmesine Atatürk büyük bir destek vermiştir. Laikliğin benimsenmesiyle sanatçıları sınırlayan birtakım anlayışlar ortadan kaldırılmış, ilk ve ortaöğretim programlarına resim dersi konmuş, resim öğretmeni yetiştirmek üzere Gazi Eğitim Enstitüsü açılmış (1926), Sanayi Nefise Mektebi, Güzel Sanatlar Akademisi'ne dönüştürülerek mimarlık ve heykelticilik bölümleri eklenmiştir. Sanatçılar Milli Mücadele'yi, yapılan devrimleri konu alan resimler yapmış, 1933'te Ankara Halkevinde Onuncu Yıl İnkılap Sergisi'ni açmışlardır.

Heykel konusuna da önem veren Atatürk, gelişmek isteyen milletlerin heykeltıraş yetiştirmesi gerektiğini belirtmiş ve ilk olarak Mimar Sinan heykeli yapılmasını istemiştir. Kısa süre içinde başta İstanbul ve Ankara olmak üzere ülkenin dört bir yanı heykellerle süslenmiştir. Avusturyalı Heinrich Krippel tarafından yapılan Atatürk'ün ilk heykeli 1926'da Sarayburnu'na konmuştur. Krippel, Ankara Ulus'taki Zafer Anıtı'nı ise 1927'de tamamlamıştır. Ankara Güvenpark'ta yer alan Güven Anıtı'nı ise Clemens Holzmeister tasarlamış, Anton Hanak ve Josef Thorak tarafından yapılmıştır.

“Musiki ile alakası olmayan mahlukat insan değildir” diyen Atatürk musikinin geliştirilmesine de büyük bir önem vermiştir. Müzik inkılabını “en zor devrim” olarak niteleyen Atatürk, “Müzik devrimi şahsa önce kendi iç dünyasını unutturmayı, sonra da yeni bir alem yönelmeyi gerektirir. Onun için çok zordur...çok zor, ama yapılacaktır.” demiştir.

Cumhuriyet döneminde okullara müzik dersi konunca bu dersi öğretecek öğretmenleri yetiştirmek üzere 1924'te Musiki Muallim Mektebi açılmıştır. 1934'te Ankara'da bir müzik kongresi toplanmış ve müzik eğitiminin daha verimli bir hale nasıl getirileceği tartışılmış, Ankara'da konservatuar kurulması kararlaştırılmıştır. Musiki Muallim Mektebi, Millî Musiki ve Temsil Akademisine dönüştürülmüş daha sonra da bu ad Ankara Konservatuarı olarak değiştirilmiştir. Çok sesli müzik konusunda Batılı müzik adamlarının bilgi ve birikimlerinden istifade etmek gerekli görülmüş ve bu amaçla, 1935'te Paul Hindemith Ankara'ya davet edilmiş, onun görüşleri doğrultusunda hareket edilmiştir. Carl Ebert'in müdürlüğe atanmasından sonra konservatuarın kuruluşu tamamlanmıştır. Adnan Saygun, Ulvi Cemal Erkin, Necil Kazım Akses, Cemal Reşit Rey gibi çok sesli müzik alanında Batı'da eğitim gören kişiler konservatuarda görev almışlardır. Mızıkai Hümayun Ankara'ya getirilerek Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'na dönüştürülmüştür.